

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА КРАЇНИ ТА УМОВИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Актуальність. Однією із найважливіших умов формування незалежної суверенної держави є створення системи економічної безпеки як основної складової національної безпеки. В свою чергу, у системі економічної безпеки країни важливу роль відіграє її фінансовий сектор, від рівня якого залежить реалізація національних інтересів та стабільний економічний розвиток.

За відсутності сталого розвитку зазначеного сектору неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її суверенітету, саме тому її забезпечення є одним із пріоритетних завдань розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що значний внесок у дослідження проблем забезпечення фінансової безпеки здійснили провідні українські та зарубіжні науковці: І. О. Бланк, З.С. Варналій, М. М. Єрмошенко, В. К. Сенчагов, А. І. Сухоруков, С. І. Юрій та ін.

Але, не зважаючи на значну увагу, яка приділяється питанням забезпечення фінансової безпеки, у сучасних реаліях зазначене питання не втрачає своєї актуальності та потребує додаткового висвітлення. Зважаючи на викладене вище, метою статті є визначення умов забезпечення фінансової безпеки країни.

Виклад основного матеріалу. Термін «безпека» почав вживатися з 1190 р. і на той час означав спокійний стан духу людини, яка вважала себе захищеною від будь-якої небезпеки. Однак у цьому значенні він не прижився в лексичі народів Західної Європи і до XVII ст. вживався досить рідко [1].

В сучасному ж розумінні безпека - це низький рівень загроз, які можуть перешкоджати стійкому функціонуванню певного суб'єкта. Безпека має два виміри. Людина може відчувати себе безпечно, якщо справджуються дві головні передумови. По-перше, вона повинна відчувати себе безпечно в конкретний момент у даному місці. По-друге, і головне, - вона повинна мати впевненість у власній безпеці в майбутньому, тобто повинні бути певні передумови для відтворення ситуації безпеки у майбутньому. В цілому, захист безпеки людини, суспільства і держави від численних зовнішніх і внутрішніх загроз і небезпек не зводиться тільки до того, що досягнуте, а і передбачає створення сприятливих умов, що забезпечують модернізацію, розвиток усіх сфер життєдіяльності суспільства, вдосконалення його державного стану на користь прогресивного поступального розвитку країни.

Задля реалізації прогресивного поступального розвитку країни необхідна побудова певної системи, яка буде спрямована на підтримку належного рівня саме фінансової безпеки. У цьому контексті доволі переконливим аргументом є слова М. Єрмошенка [2], який зазначає, що фінансова безпека є ґрунтовою складовою економічної безпеки держави, оскільки на фінансах базується будь-яка економіка,

фінанси – кров економічної системи держави. Вчений обґрунтовує необхідність забезпечення і підтримки фінансової безпеки держави, тому що вона стосується не лише держави в цілому, а й усіх галузей національного господарства, приватних підприємців, усього суспільства.

Формування і практична реалізація дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки передбачають, перш за все, з'ясування суті цього поняття, визначення факторів, що впливають на стан фінансової безпеки, дослідження взаємопов'язаності окремих складових цієї складної за внутрішньою будовою та ієрархічною декомпозицією структури.

Поняття «фінансова безпека» як самостійний об'єкт управління є відносно нове та маловивчене, введене в науковий обіг лише в останньому десятиріччі. Так, С. І. Юрій визначає, що фінансова безпека – захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи [3].

У свою чергу, російський науковець В. К. Сенчагов стверджує, що фінансова безпека – це забезпечення такого розвитку фінансової системи та фінансових відносин і процесів в економіці, за яких забезпечуються необхідні фінансові умови для соціально-економічного та фінансового розвитку країни, збереження єдності фінансової системи (включаючи грошову, бюджетну, кредитну, податкову та валютну системи), успішного подолання внутрішніх та зовнішніх загроз країни у фінансовій сфері [4].

А. І. Сухоруков висвітлює поняття фінансової безпеки як захищеність інтересів держави у фінансовій сфері або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси для забезпечення її соціально-економічного розвитку і обслуговування її фінансових зобов'язань [5].

Ще один вітчизняний науковець М. М. Єрмощенко стверджує, що фінансова безпека – це такий стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатні обсяги фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення в цілому – ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток [2].

Тим часом поняття «фінансова безпека» практично не визначено, до кінця не зрозумілі її специфіка і склад загроз, які можуть завдати їй істотної шкоди. Ця проблема вимагає поглибленої розробки, вона складна, оскільки «фінансова безпека» – категорія, складові якої можуть бути предметом спеціального дослідження. Так, згідно Наказу Мінекономіки від 02.03.2007 № 60 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України», фінансова безпека містить такі складові:

- бюджетна безпека – це стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів;

- валютна безпека – це такий стан курсоутворення, який

створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, безперешкодного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках;

- грошово-кредитна безпека – це такий стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів та таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення;

- боргова безпека – це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи;

- безпека страхового ринку – це такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дав би їм змогу в разі потреби відшкодувати обумовлені в договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування;

- безпека фондового ринку – це оптимальний обсяг капіталізації ринку (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їх структуру та рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів та держави в цілому.

Згідно запропонованим складовим, фінансова безпека – це такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання.

Забезпечення фінансової безпеки повинно відбуватися як на макро-, так і на мікрорівні. Проте формування механізмів досягнення фінансової безпеки на мікро- та макрорівнях є принципово різними задачами. М.І. Реверчук вважає, що фінансова безпека підприємства (макрорівень) – це захист від можливих фінансових втрат та упередження банкрутства підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів [6].

Для більш детального визначення сутності поняття «фінансова безпека підприємства» наведемо істотні характеристики, сформовані І. О. Бланком відносно забезпечення фінансової безпеки підприємства [7]:

- фінансова безпека підприємства є основним елементом системи його економічної безпеки;

- фінансова безпека є системою кількісних і якісних параметрів фінансового стану підприємства, що в комплексі відображає рівень його фінансової захищеності;

- об'єктом її забезпечення є сформована система пріоритетних збалансованих фінансових інтересів підприємства, що потребують захисту в процесі його фінансової діяльності;

- основою формування фінансової безпеки підприємства

є ідентифікована система реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру його фінансовим інтересам;

- система конкретного підприємства припускає диференційований рівень кількісних і якісних параметрів захищеності фінансових інтересів, адекватний його фінансовій філософії;
- фінансова безпека підприємства є системою, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку підприємства;
- важливою цільовою спрямованістю системи фінансової безпеки підприємства є створення необхідних фінансових передумов стійкого зростання підприємства в поточному і перспективному періодах.

Реалізація фінансової безпеки на рівні підприємства є необхідною складовою для формування фінансової безпеки країни (макрорівень). На макрорівні фінансова безпека – здатність держави у мирний час та за надзвичайних обставин адекватно реагувати на внутрішні та зовнішні фінансові впливи та реалізовувати відповідні зовнішню та внутрішню стратегії. Щодо зовнішнього, то це, перш за все, фінансовий суверенітет країни, незалежність національної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних організацій і транснаціонального капіталу. Проте вести мову про абсолютну фінансову незалежність в умовах глобалізації некоректно. Адже на фінансовій безпеці України позначаються процеси фінансової глобалізації, що посилюються у світовому співтоваристві. Відтак проблема фінансової безпеки сьогодні виходить за національні межі. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, зростають масштаби мобільності капіталу і посилюється інтенсивність його обігу. Як стверджують фахівці, «у світі сформувалися грандіозні потоки «світових грошей», що не підпорядковуються ні національним урядам, ні будь-яким іншим політичним інституціям. Вони не утворилися як вияв потреб виробництва, торгівлі, інвестування чи споживання. Головним їх джерелом є переважно торгівля грішми». Тому при розробці стратегії фінансової безпеки держави важливо скрупульозно аналізувати і враховувати поточну та ймовірну ситуацію на світових валютних ринках і ринках капіталу.

Безпека внутрішньої фінансової сфери України визначається досконалістю правової, організаційної та інституціональної баз, а також політичною стабільністю, рівнем ризиків ринкової кон'юнктури, масштабами тіньової економіки та рівнем корупції в державі.

Висновки. Таким чином створення умов для формування фінансової безпеки країни повинно відбуватися на двох взаємопов'язаних мікро- та макрорівнях. Незважаючи на те, що формування механізмів досягнення фінансової безпеки на мікро- та макрорівнях є принципово різними задачами, реалізація зазначених задач є запорукою для своєчасного виявлення та запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам, забезпечення захисту інтересів країни в цілому.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
2. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія / М. М. Єрмошенко. – К. : КНТЕУ, 2001. - 309 с.
3. Фінанси: підручник / [С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко та ін.] ; за ред.

- С. І. Юрія, В. М. Федосова. - К. : Знання, 2008. - 611 с.
4. Экономическая безопасность России: Общий курс: учебник / [Б. В. Губин, В. И. Павлов, Е. А. Иванов, М. И. Гельвановский и др.] ; под ред. В. К. Сенчагова.- [3_е изд.]. - М. : Дело, 2005.- 896 с.
 5. Сухоруков А. І. Сучасні проблеми фінансової безпеки України : монографія. / А. І. Сухоруков. - К. : НІПМБ, 2004. - 117 с.
 6. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур / Н.Й. Реверчук. – Львів : Вид-во ЛБІ НБУ, 2004. – 195.
 7. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.